

II./1. számú dokumentum

Budapest, 1945. szeptember 17.

Thirring Lajos jelentés-tervezete Dálnoki Miklós Béla miniszterelnöknek a Központi Statisztikai Hivatal adatszolgáltatási tevékenységéről

Anyanyelvi és nemzetiségi egyéni adatok kiszolgáltatása

Hivatkozással Miniszterelnök úrnak a Központi Statisztikai Hivatal volt elnökével Dobrovits Sándor dr. miniszteri osztályfőnökkel, Szebeny belügyminiszteri o. főnökkel, továbbá a Belügyminisztérium kötelékéből időközben kivált Zöld államtitkárral folytatott megbeszéléseire, tisztelettel jelentem, hogy az 1941. évi népszámlálás anyanyelvi és nemzetiségi bevallásairól névjegyzékszerű (és egyéni) igazolványok és kimutatások kiadása tárgyában újabb állásfoglalás vált időszerűvé.

Összefoglalva az ügyben eddig történeteket, a következőkről tájékoztathatom Miniszterelnök urat.

Régebbi gyakorlat. A Magyar Központi Statisztikai Hivatal egyéni adatokat általában nem szolgáltatott ki, legfeljebb magának az adatszolgáltatónak. Az adatgyűjtés titkossága érdekében a múltban rendszerint még bűnügyi nyomozónak sem adott ki a Hivatal egyéni adatokat. Zsidókra vonatkozó adatok kiszolgáltatására egyetlen esetben sem került sor, anyanyelvi nemzetiségi információra sem.

Újabb helyzet (sváb kérdés). A sváb kérdés előtérbe lépésekor fokozott mértékben, több oldalról nyilvánult meg adatigény.

- a) Egyes egyének kérése. Kezdetben a Központi Statisztikai Hivatal főleg technikai okokból lehetőleg elzárkózott az akkoriban szörványosan érkező olyan kérések elől, hogy igazolja egyes egyéneknek az 1941. évi népszámlálás alkalmával tett anyanyelvi és nemzetiségi adatvallomását. Később, amikor a technikai akadályok részben elhárultak és a népszámlálási anyag túlnyomórésze hozzáférhető lett, mivel az 1929: XIX.t.c. egyéni adatoknak az adatszolgáltató saját részére való kiszolgáltatását nem tiltja, a Hivatal elnöke hozzájárult ahhoz, – és ezt Miniszterelnök úrnak be is jelentette – hogy szigorúan családi alapon, illetőleg ügyvédi meghatalmazás esetében is, ha az anyag hozzáférhető és a számlálólap kikeresése nem okoz aránytalan nehézséget és idővesztést, anyanyelvi és nemzetiségi adatvallomásról igazolvány adassék ki a következőknek: az Összeírt egyének házas-társának, fel- és lemenőinek, testvérének, apósának, anyósának, vejenek, menyének, és végül meghatalmazott ügyvédjének. A személyazonosság igazolását a Hivatal természetesen minden esetben megkövetelte.
- b) Hatóságok kérése. A Központi Statisztikai Hivatal az 1929:XIX.t.c. tiltó rendelkezéseire támaszkodva kezdetben szigorúan elzárkózott egyéni adatoknak hatóságok, hivatalok részére történő kiszolgáltatása elől. A Politikai rendőrség ily irányú kívánságával kapcsolatban a 4184/1945 számú miniszterelnökségi ügyiratban adott engedély alapján azonban újabban a bizalmasság hangsúlyozásával hatóságoknak is kiad a Központi Statisztikai Hivatal egyéni /anyanyelvi és nemzetiségi/ adatokat, olykor névjegyzék-szerűen olykor csak egyes egyénekről, természetesen a Miniszterelnök úrnak történő egyidejű jelentéstétel mellett. Ezek a hatóságok többnyire igazolóbizottságok, Nemzeti Bizottságok, Földigénylő Bizottságok, Községi Elöljáróságok, Népgondozó Hivatal, rendőr parancsok.
- c) Politikai rendőrség kérése. F.é. április és május hó folyamán a Központi Statisztikai Hivatal Népszámlálási osztályán Miniszterelnök úrtól Zöld államtitkár útján érkezett szóbeli engedély alapján néhány hivatali alkalmazott segítségével a politikai rendőrség kiküldöttjei pestmegyei községeknek magukat 1941-ben anyanyelvi ill. nemzetiségi alapon németnek valló lakosairól névjegyzéket állítottak össze. A munka végeztével a jegyzéket a politikai rendőrségre vitték. Ezután a Hivatal a kettős munka elkerülése céljából minden pestmegyei kérést a Belügyminisztériumhoz tett át elbírálásra. A nem pest megyei kérések halmozódása miatt pedig a Hivatal utóbb Miniszterelnök úrhoz fordult döntésért. Az engedély ilyen egyéni adatok kiszolgáltatására a 1184/1945 számú miniszterelnöksé-

gi ügyiraton érkezett meg a Hivatalhoz azzal, hogy további intézkedésig hatósági kérésre is kiszolgáltathatók egyéni adatok, Miniszterelnök úrnak történő egyidejű jelentéstétel kötelezettsége mellett. Az ügyirat azonban nem tartalmazza azt, hogy e tekintetben milyen körre korlátozódjék a hatóság fogalma. Az egész kérdés szempontjából pedig igen fontos volna ennek a fogalomnak pontos körülírása tekintettel a széles hatáskörrel felruházott új szervekre és intézményekre.

Belügyminiszter úr 20.146/1945. B.M.sz. átiratában, arra hívta fel a Hivatalt, hogy anyanyelvi és nemzetiségi statisztikai adatokat belügy-miniszteri engedély nélkül sem magánosoknak, sem hatóságoknak ne szolgáltatasson ki. Ebből az volt következtethető, hogy újabban a Központi Statisztikai Hivatal által a Belügyminisztériumba áttett Pest vármegyei kéréseket ott a törvényelőkészítő osztályhoz irányítják, ez pedig nem tudva a politikai rendészeti osztály korábbi kívánságáról, attól eltérően saját maga alakította ki a statisztikai szempontból is elvileg kifogástalan álláspontját.

Tekintettel arra, hogy a Hivatal álláspontja kezdettől fogva és Miniszterelnök úr első állásfoglalása is az volt, hogy a törvényes rendelkezések szigorúan betartassanak, a Hivatal kiküldöttje felkereste Bibó István minisztertanácsost a belügyminiszteri átirat aláíróját, hogy a Központi Statisztikai Hivatal bővebb tájékoztatást kapjon a belügyminiszteri álláspont megváltoztatásáról.

Bibó István közölte, hogy az engedélyezés nyilván egyedül az időközben már el is távozott Zöld államtitkár személyes befolyására történt aki nem vette figyelembe, hogy a kiszolgáltatás az országos statisztikai érdekek igen súlyos sérelmével járhat és a jövőben a bevallások őszinteségét és valódiságát nagymértékben veszélyezteti nem csak anyanyelvi és nemzetiségi téren, hanem más adatfelvételeknél is. Éppen ezért az a kérése, hogy a Központi Statisztikai Hivatal Miniszterelnök urat a változott belügyminiszteri álláspontnak megfelelően eredeti elzárkózására vegye rá, annál is inkább mert a svábok kitelepítése is nem népszámlálási, hanem más alapokon fog megtörténni. Az ellen természetesen nem merült fel kifogás, hogy az összeírt egyének házastársának, fel- és lemenőinek, testvérének, apósának, vejének, menyének, illetőleg ezekről is és végül meghatalmazott ügyvédjének az adatvállomásokról igazolvány kiadható legyen.

Az előadottakra figyelemmel tisztelettel javasolom, hogy Miniszterelnök úr ennek a kérdésnek végleges tisztázására az illetékes miniszterelnökségi államtitkár irányításával értekezlet összehívását rendelje el. Tiszteletteljes véleményem szerint az értekezletre a belügyminisztérium részéről Bibó és Szabenyó o. főnök urak, továbbá az Igazságügy Minisztérium törvényelőkészítő bizottságának képviselője, a Központi Statisztikai Hivatal kiküldöttjei, végül a korábbi tárgyalásokat vezető Dobrovits Sándor miniszteri o. főnök volna meghívandó.

Az értekezlet határozatai alapján kérek döntést arról, hogy hatóságok részére anyanyelvi és nemzetiségi adatot a jövőben akár egyesekről akár többekről /névjegyzékszerűen/ kiszolgáltatassanak-e, vagy sem s továbbá, hogy az adatok kiszolgáltatása szempontjából mi tekintendő hatóságnak, különös tekintettel az újonnan létesített intézményekre.

Tisztelettel hangsúlyozom végül, hogy ilyen névjegyzékek elkészítése igen nagy munkaterhet ró a Központi Statisztikai Hivatalra és meglehetősen hátráltatja a miniszterelnökség és a külügyminisztérium illetékes osztályai részéről rendszeresen kért béke előkészítési munkálatok gyors elvégzését.

Budapest, 1945. szeptember 17.-én

Forrás: KSH Könyvtár. Kézirattár VB884. A második világháborút követő párizsi béketárgyalásokhoz összeállított előkészítő anyag (Thirring Lajos hagyatéka)

Megjegyzés: A 4184/1945, a 1184/1945. M.E. sz. a 20.146/1945. B.M.sz. ügyiratokat nem találtuk. Egykori gépelt szöveg.